

Spre necesare reconceptualizări în domeniul informării documentare

Conf. dr. Ion Stoica

Literatura română din domeniul științelor informării și relativ puținele contribuții aprofundate cu privire la conceptele operaționale în acest domeniu permit semnalarea unor limite, a cantonării în activități pragmatice, lipsa de apetit pentru abordarea fenomenelor în chiar zonele lor esențiale. De aici, o anumită debusolare, absența unor fundamente teoretice și chiar orientarea îngustă, fără suficientă flexibilitate a demersului pragmatic. Mulți autori au sesizat practica recursului simplificat și, de regulă, tradiționalist la forme primare de activități, nealinierea la ritmurile contemporane și, mai ales, caracterul întâmplător și neintegrat al abordărilor. Pe fundalul unor remarci de acest fel s-au inițiat și s-au dezvoltat lucrări și activități legate de clarificările terminologice și metodologice. În absența unor specialiști în domeniu, zestrea noțională a științelor informării, în limba română, a rămas săracă și plină de ezitări. Evoluțiile foarte dinamice din acest câmp au fost însoțite, cum era și firesc, de numeroase incertitudini terminologice. Au apărut multe noțiuni noi, mai ales ca urmare a progresului tehnologic, s-au produs modificări de sensuri, amplificarea nevoilor de informație a generat permanent alte sintagme. În spațiul românesc, o parte dintre aceste noțiuni au intrat pe canale diferite, din surse diverse, fără un control de specialitate consecvent, ceea ce a sporit și mai mult fluiditatea accepțiilor.

De altfel, instabilitatea și impreciziile conceptuale sunt reflectate de lipsa lucrărilor teoretice majore și cu deosebire de lipsa dicționarelor de profil. Pe de altă parte, caracterul predominant empiric, la nivel global, al activităților de informare documentară, absența până de curând a învățământului superior de specialitate au deșteptat un interes minor pentru zona conceptuală și pentru instrumente care să o servească.

Cele mai susținute preocupări în această direcție s-au dezvoltat la nivelul acțiunii de standardizare. Multe dintre standardele românești sau standardele internaționale adoptate în domeniul informării documentare sunt, de fapt, normalizări de metode și tehnici dar cuprind totodată definirea unor concepte și fixează accepții actualizate pentru multe noțiuni. Este adevărat că există un standard special privind terminologia informării documentare dar, nu întâmplător, acesta are o vechime de 15 ani, ceea ce reprezintă un interval uriaș în acest câmp al schimbărilor și înnoirilor accelerate. Nici standardele U₃ care acopăr diverse alte zone ale informării documentare și biblioteconomiei nu epuizează tot teritoriul acestor activități și nu pot constitui - cum afirmam - soluții pentru abordarea conceptuală a problematicii informării documentare.

O mică parte dintre articolele publicate în revistele de specialitate din ultimii ani surprinde nevoia schimbării unghiurilor de abordare, modernizării câmpului noțional al informării documentare și redefinirii conceptelor în acord cu dinamica actuală a mișcării informațiilor. ținând seama de tradiționalismul prelungit al activităților de informare documentară din România era necesară o mobilizare mult mai intensă a specialiștilor cu viziune globală asupra dezvoltării transferului de informații și, cu deosebire, a celor preocupați de perfecționarea învățământului și cercetării printr-o radicală schimbare a locului informației în aceste procese.

Instituțiile de cercetare ale învățământului n-au sesizat decât în zone înguste locul nou al informației în procesul de învățare și, de aceea, multe realități noi, specifice informării

documentare, n-au fost introduse în programele privind perfecționarea pedagogiei. Cât privește pedagogia universitară, carențele cercetării sunt și mai evidente. Spectrul larg al contribuțiilor legate de dezvoltarea învățământului și cercetării, pe de o parte, și dezvoltarea informării documentare, pe de altă parte, permit detectarea unor preocupări care trimit la câteva concepte fundamentale și la noile lor conținuturi.

Documentul

Conceptul document se regăsește în abordările contemporane cu o sferă mult lărgită față de abordările tradiționale. De la un cuprins limitat la câmpurile istoriografiei, arhivisticii și mai apoi la o tipologie mai amplă, dar încă restrictivă, reprezentată de manuscrise și tipărituri din diverse domenii ale cunoașterii și experienței umane s-a trecut la accepții de maximă cuprindere care includ în aria noțiunii toate tipurile de purtători de mesaje, rezultate din acțiunea conștientă de a fixa, cu intenții de conservare și comunicare, anumite informații. Treptat, nici această accepție n-a mai fost satisfăcătoare, n-a mai cuprins toată realitatea noțiunii. În procesul de învățământ și de cercetare, ca și în multe activități de comunicare, toate entitățile materiale cu o identitate specifică pot deveni documente atunci când sunt recunoscute, studiate și folosite pentru zestrea de informații pe care o poartă. La o asemenea dimensiune, conceptul de document nu mai poate fi tratat fără înțelegerea și dezvoltarea modalităților particulare de colecționare, prelucrare, organizare, conservare și circulație a diverselor sale specii și nici fără înțelegerea complexității tipologiei documentare și a utilizării acestei complementarități în cadrul modalităților specifice de comunicare din învățământ și din sfera cercetării.

Apariția documentelor electronice a răvășit din nou câmpul noțional. Vechile raportări porneau de la dihotomia contradictorie a documentelor, cu caracteristicile ei atât de

evidente. Natura fizică a documentului, reprezentată de purtător și legată de resurse, tehnici, circuite specializate, modalități de organizare și conservare, costuri etc. a impus o gândire a documentelor în termeni materiali, în timp ce natura lor spirituală, reprezentată de mesaj, trimitea la transcendența și teleologia fenomenelor culturii. Educația milenară a dihotomiei, stimulative și păgubitoare în același timp, a dat informării documentare structuri și forme intrate deplin în filosofia operațională a proceselor. Documentele trebuie produse, difuzate, achiziționate, analizate, clasificate, organizate, conservate, disponibilizate în cadrul unor circuite marcate de particularități tehnologice și de altă natură, legate de specificul materialului purtător, dar supuse, totodată, unor procese cu verigi constante, consolidate, inevitabile. Consecințele acestei realități impun, în procesul de învățământ și de cercetare, un management adecvat al resurselor, o configurație adecvată a gândirii spațiale a activităților și comportamente intelectuale integral tributare acestui conținut material, aflat pe traseul de intermediere a zestrei spirituale a umanității. Educația relației cu documentele de tip carte, de pildă, nu se rezumă la demonstrarea utilității obiective a acestui instrument de cunoaștere ci implică modalități speciale de apropiere, complicități de tip sentimental, cu consecințe în plan general-formativ, în conturarea personalității. În ciuda caracterului ireconciliabil dintre cele două componente ale documentelor, aceste complicități milenare, repet, mai ales în cazul cărții, par să fi materializat mesajele și să fi spiritualizat purtătorii. S-au realizat în timp, forme elaborate de integrare a sferei documentare în învățământ. În România, educația pentru dragostea de carte are rădăcini adânci. Multe dintre marile nume ale scrisului românesc au fost legate de pasiunea cărții. Mihai Eminescu a fost bibliotecar, Tudor Vianu considera cartea "miracol și eternitate", Nicolae Iorga vedea în "sfintele lui cărți" singurii prieteni de suflet, Tudor Arghezi cinstea în vers pe cei ce scriu cărțile frumoase, Emil Cioran se

considera produsul mării colecții care a fost Fundația Universitară din București. Exemple sunt cu sutele.

Pledoaria pentru carte este intim legată de un întreg stil de dezvoltare intelectuală. La rădăcina fiecărei formații stau cărțile, cu întregul lor spectru de implicări, intemedieri și consecințe, cu întreaga lor prelungire în cotidian și în teleologic.

Documentele electronice induc viziuni modificate, circuite condensate, alt tip de reprezentări și de relații pentru care nici învățământul și nici cercetarea nu sunt, deocamdată, pregătite. Optica informațională începe să pătrundă în filosofia funcțională a multor procese dar reflexele comportamentale sunt departe de a se fi schimbat. Noul tip de document produce un șoc evident în spectrul documentar. Între documentele tradiționale, cu caracteristicile lor fizice bine determinate și documentele electronice cu gradul lor sporit de abstractizare, de identitate variabilă și provizorie, nu sunt decât asemănări de finalitate intelectuală deși, chiar și în această sferă se produc modificări. Caracterizate printr-o aparentă imaterialitate, în comparație cu documentele tradiționale, formele electronice ale mesajelor scapă pipăitului iar mișcarea lor imperceptibilă în fluxuri de cu totul altă natură îi face pe mulți să vorbească despre o reală delocalizare.

Documentele electronice conduc spre alte reprezentări în sfera comunicării, determină comportamente diferite, inclusiv capacitatea de a interveni în manipularea, recombinarea, regizarea receptării informației, într-un cadru în care dependențele par infime iar libertățile par imense.

Chiar dacă s-au produs în ultimii ani importante acțiuni de informatizare și multe procese de informare documentară includ folosirea documentelor electronice, noua realitate a conceptului de document nu este încă însușită. Sunt necesare abordări teoretice, este necesar ca întregul mediu educațional să reacționeze adecvat pentru ca optica informațională să se dezvolte fără exclusivități, complementar, împlinitor, iar

P 236193

procesele de învățământ și de cercetare să câștige în flexibilitate și operativitate, fără să piardă în continuitate și profunzime.

Colectia

Un alt concept-cheie în informarea documentară, în relațiile acesteia cu învățământul și cercetarea este colecția, masivul organizat de documente care interacționează cu toate activitățile de prelucrare și de înnoire a cunoașterii, definind în mod specific conținutul și formele acestora. Colecția a fost în toate timpurile conceptul fundamental în jurul căruia s-au centrat preocupările de depistare și achiziție a documentelor, în funcție de scopuri și mijloace. Colecția a fost expresia unei anumite forme de organizare, a reflectat filosofia vremii privind clasificarea cunoașterii și, mai ales, filosofia vremii privind accesul la cunoaștere. Supus schimbării, conceptul de colecție a traversat timpurile, încorporând lent cerințele legate de extinderea și aprofundarea fenomenelor culturale, de participarea la cunoaștere, de progresul social. Dintr-o asemenea perspectivă, colecțiile de documente utilizate în învățământul și cercetarea românească până la mijlocul secolului XX au fost eterogene și eclectică, supuse unei creșteri aleatorii, marcată, uneori, de exigențe obiectivate și, de cele mai multe ori, de jocul conjunctural al resurselor. Problemele conceptuale nu se ridicaseră la suprafață, preocuparea majoră era creșterea cantitativă, dezvoltarea univocă. Istoria celor mai multe colecții universitare românești este legată de biografii impunătoare și dăruite, de generozități pilduitoare dar nu de criterii și de exigențe obiective.

Explozia documentară din a doua jumătate a secolului nostru a făcut necesară redefinirea conceptului de colecție, nu doar pentru că era un concept fundamental al organizării cunoașterii ci, mai ales, pentru că diversificarea documentară a complicat și a răsturnat lejeritatea abordărilor anterioare. A

devenit evident că o colecție nu poate fi rodul întâmplării sau al opțiunilor unilaterale, că între filosofia unei colecții și filosofia informațională contemporană este o relație directă. Dar stabilirea unor repere nu este totuna cu limpezirea deplină a unui concept. Nici până astăzi și, probabil, multă vreme de acum înainte, n-am ajuns și nu vom ajunge la definirea cuprinzătoare a acestei realități, în care se adună aspirații ideale și determinări concrete, mai exact, limite de toate felurile. Așa se face că, în învățământul și cercetarea românească, n-am știut să avem și n-am putut avea colecțiile necesare pentru a transforma resursele documentare într-un factor generativ în sporirea calității învățământului și cercetării. Multe din performanțele celor două procese sunt în mod hotărâtor dependente de calitatea colecțiilor de documente, la nivelul conținutului și organizării acestora.

Conceptul modern, actual, de colecție are numeroase determinări contradictorii și numai un management dinamic și inspirat poate găsi liniile de echilibru. Câteva din componentele conceptului fac evidente dificultățile stabilirii condiției optime a unei colecții. O bună colecție trebuie să aibă continuitate, să surprindă momentele importante ale dezvoltării cunoașterii în evoluția ei istorică. Mai ales în învățământ, discontinuitatea, absența unui suport documentar, care să reflecte progresul real al unuia sau mai multor domenii ale cunoașterii, oferă reprezentări incoerente, conduce la ignorarea unor momente nodale. Dar, cu deosebire în sfera căutării noului, o colecție își afirmă valoarea prin actualitatea ei, prin capacitatea de a reflecta dinamica intensă a contemporaneității, competițiile, uneori dure, din perimetrul cercetării și al progresului societății. Într-o măsură destul de sensibilă, cele două componente valorice sunt contradictorii. Într-o lume a diversității documentare, nereflectarea acestei policromii, în acord cu specificul domeniilor, este un factor negativ care exclude unghiurile particulare de apropiere, de cunoaștere, sărăcește tipologia informațională.

Policromia include, fără îndoială, și aria colecțiilor de tip multimedia, atât de relevantă pentru eforturile comunicării, întemeiate tehnologic, de a se apropia de modelele comunicării naturale și de a-i spori performanțele. În fine, toate cele trei componente trebuie puse în relație cu altă caracteristică majoră, disponibilitatea, capacitatea unei colecții de a fi accesată de cei interesați în condiții care să favorizeze și să stimuleze îndeplinirea obiectivelor învățământului și ale cercetării. Disponibilitatea leagă conceptul de factori organizatorici subiectivi, de cadrul comunicării etc. N-am putea exclude de pe teritoriul conceptului nici flexibilitatea, echilibrul dinamic dintre creștere și eliminare care menține realitatea colecției sub scepstrul unei curbe logistice, cu parametri cantitativi tolerabili, la scară umană, dar fără concesiile valorice care să afecteze performanțele proceselor de învățământ și cercetare. Cu o asemenea configurație minimă de componente relevante și contradictorii, conceptul de colecție rămâne în sfera unor determinări predominant intelectuale. În calitatea lor de produse cu valoare de piață, documentele, constituentii colecției, se supun, de asemenea, unui lanț de determinări - să le spunem - materiale, uneori mai puternice decât cele din sfera intelectuală. Resursele financiare condiționează în mod hotărâtor componența și dimensiunile multor colecții iar starea imobilelor sau zestrea tehnologică pot acționa asupra valorii practice a conceptului, impunând reprezentări defetiste. Nu este întâmplător faptul că învățământul și cercetarea din România n-au produs aprofundări referitoare la conceptul de colecție de documente, ca factor integrat în natura intimă a celor două procese, realitatea colecțiilor fiind consecința evoluțiilor întâmplătoare, a voinței și pasiunii - adesea neobiectivate - ale unor personalități.

Utilizatorul

Conceptul de utilizator de informații și documente (în relație cu o structură documentară) pare să aibă o definiție la îndemâna oricui. La o analiză mai atentă se poate constata însă pe ce teren instabil și puțin cunoscut îi sunt așezate temeliiile, ce mutații s-au produs și continuă să se producă în perimetrul lui. Deși receptorul de informații integrat în procesul de învățământ are aceleași obiective majore de totdeauna, legate de preluarea fundamentelor cunoașterii și de definirea critică a identității sale, deși cercetătorul are în esență aceleași nevoi informaționale, legate de sinteze punctuale ale stadiului abordării unei probleme sau de forme condensate ale dinamicii documentare într-un anumit câmp de cunoaștere, poziția utilizatorilor de informații în raport cu structurile de informare și, mai ales, poziția structurilor de informare în raport cu utilizatorii au caracteristici noi, determinate complex. Utilizatorii de informații și documente nu mai consideră structurile de informare doar ca factori complementari în efortul lor intelectual ci ca factori indispensabili, fără contribuția cărora se rătăcesc în teritoriile largi ale mișcării informațiilor, în diversitatea purtătorilor de mesaje.

Sentimentul de panică și de incapacitate de cuprindere domină comportamentul informațional atât în sfera învățământului cât și a cercetării.

Vechea atitudine a structurilor de informare documentară, caracterizată prin rigiditate, pasivism și printr-o autarhie accentuată așeza utilizatorul în poziția de așteptare și de acceptare a unor scheme, adesea departe de realitatea nevoilor de informare. Utilizatorul de până mai ieri manevra cu dificultate un instrumentar greoi, fragmentat și se folosea de o zestre documentară ale cărei filoane de valoare se construiau fără el și îi deveneau accesibile într-un proces lung intermediat. Tehnicizarea și automatizarea biblioteconomiei a condus vreme îndelungată la un randament insuficient al structurilor docu-

mentare, la o valorificare sub posibilități a potențialului documentar. Conceptul de utilizator nu intrase în relația necesară, interactivă, cu conceptul de servicii, astfel încât diversele activități de informare documentară păreau că ignoră, în fapt, realitatea complexă a utilizatorilor. Pe de altă parte, utilizatorii de informații și documente considerau inacceptabilă ideea unei instruirii speciale în vederea preluării resurselor de informații. Deși în învățământul și cercetarea românească au existat numeroase modele de tehnică intelectuală desăvârșită, personalități care au avut vocația informării, stăpânind câmpurile de surse și formându-se în calitatea lor de utilizatori de informații și documente prin însușirea normelor specifice și cunoașterea tehnologiilor informării, preocuparea pentru instruirea sistematică a studenților în vederea utilizării optime a informației în procesele de cercetare și de creație au fost sporadice și nesemnificative. Structurile de informare documentară n-au fost nici competente și nici abilitate pentru a face o educație reală a utilizatorilor de informații și documente iar instituțiile de învățământ și de cercetare au refuzat să înțeleagă că dominarea fluxurilor de informații și organizarea informării reprezintă o problemă majoră a întregului spectru intelectual. Consecințele au fost păgubitoare. Generații întregi de studenți au ieșit de pe băncile facultăților fără deprinderea de a-și descoperi informațiile utile cu ajutorul instrumentarului existent, mulți specialiști din învățământ și cercetare nu au nici reprezentările, nici tehnicile necesare pentru a folosi plener resursele de informații și documente.

Mutațiile intervenite în conturarea conceptului de utilizator de informații și documente aparțin ultimelor 2-3 decenii dar în România încep abia acum să fie sesizate. Utilizatorul devine treptat forța motrice a proceselor de informare. El nu mai așteaptă finalizarea unor activități concepute de alții ci se înscrie în fluxuri ca un generator de forme și acțiuni. Conceptul de utilizator este acum un concept-cheie al organismului informațional din țările dezvoltate,

redefinindu-se la confluența tuturor liniilor de forță care unesc scopurile de resurse. /Perspectiva utilizatorului a fost, treptat, însușită de structurile de informare documentară care dezvoltă activități interactive, al căror buton de comandă se află în mâna utilizatorilor.

La reinstalarea conceptului în alte coordonate au contribuit și evoluțiile tehnologice care permit acum accesul de la distanță, comunizarea resurselor și realizarea unor construcții informaționale al căror proiect este conceput de utilizator. Utilizatorul navighează, caută, juxtapune, combină, introduce criterii proprii, el este autor de scenarii informaționale și în același timp, regizorul acestora, el decide asupra timpului, locului, amplitudinii, caracteristicilor de conținut și formă ale informației cu care operează, își autoreglează permanent demersurile, transformă studiul, cercetarea și întregul proces de comunicare la care participă într-o realitate nouă, supusă voinței sale.

Evident, astfel determinat, conceptul de utilizator de informații și documente va trebui să producă schimbări esențiale în toate câmpurile informării documentare. Orientarea spre utilizator nu mai este facultativă și nici măcar opțională. Ea devine o politică, singura posibilă la acest început de eră a informației. Utilizatorul de informații trebuie format, educația din perspectivă informațională face parte dintre componentele fundamentale ale educației.

Exploatarea sistemelor moderne de informare necesită adevăratele strategii de abordare, bazate pe cunoașterea spectrului informațional și a tehnologiilor, pe mai buna definire a poziției specifice a utilizatorului, pe înțelegerea procesului de informare ca proces sistemic. Din acest punct de vedere învățământul și cercetarea din România n-au trecut de faza declarativă. Recunoașterea ponderii factorului informațional în învățământ și în cercetare n-a determinat încă programe și activități centrate pe noul conținut al conceptului de utilizatori de informații și documente, n-a influențat în mod semnificativ

desfășurarea activităților de învățământ și de cercetare, n-a schimbat proporțiile în utilizarea resurselor materiale și financiare.

Integrare

Derivat din sistemismul, prefigurat încă din antichitate, conceptul de integrare are în perimetrul informării documentare dimensiuni specifice. Cum învățământul și cercetarea sunt la rândul lor zone de integrare complexă, integrarea componentei informaționale în învățământ și cercetare s-a impus atenției odată cu ascendența contemporană a informației. Nimeni n-a contestat vreodată caracterul integrator al învățământului și cercetării, acceptându-se ca fundamentală capacitatea ambelor sfere de a pune în relație domenii diverse pentru a sluji mai bine scopul preluării critice a tezaurului de cunoaștere și al descoperirii noului care alimentează progresul. Componenta informațională a fost de totdeauna parte firească și subînțeleasă a celor două procese dar nevoia abordării speciale a conceptului de integrare s-a conturat mai târziu, odată cu individualizarea informării ca set de operațiuni și tehnologii distincte și ca o condiție inexorabilă a obținerii de performanțe. Poate tocmai pentru că informarea și studiul le sunt constitutive, nici învățământul și nici cercetarea românească n-au sesizat particularizarea lor contemporană și n-au reacționat cu intensitatea necesară pentru a reintegra o componentă, caracterizată acum prin altă extindere, alte determinări și alte tehnologii. Acceptarea informației, cu toate implicațiile ei, ca factor integrat a părut multora de domeniul evidenței și nu s-a observat schimbarea proporțiilor, formele implicării, faptul că informația nu este doar o componentă integrată ci și o componentă integratoare. În accepția comună, mai ales la nivelul organizatoric, nu s-a ținut seama de evoluția paralelă a cadrului specific care, treptat, a produs distanțe,

izolări, incongruențe, incomprehenșiuni și, uneori, chiar adversități.

Despre sistemism și despre holism s-a scris mult în diverse domenii ale cunoașterii, subliniindu-se interdependența organică a fenomenelor, gradele diferite de libertate ale sistemelor și modul complex de interacțiune dintre întreg și componente. Dacă din punct de vedere filosofic, principiile sunt unanim acceptate, la nivelul științelor organizării reflexul este încă minor, în psihologia acțiunii concrete nu s-au dezvoltat legăturile mentale și comportamentale adecvate. Fotografia cadrului general al învățământului și cercetării găsește componenta informațională la periferia sistemelor, rezemată pe suporturi materiale anacronice și, mai ales, utilizată doar la nivelul proceselor primare din cele două sfere. Deși nu ar fi decât în sprijinul creșterii calității preluării critice a cunoașterii anterioare și descoperirii noului, demarginalizarea componente informaționale se produce foarte încet.

În aceste condiții, înțelegerea poziției reale a informației, aceea de supraordonare, de integrare, nu prin juxtapunere lineară ci prin simbioză specifică, pare încă o himeră. Cu mișcarea lui particulară - până la un punct firesc temperată, prudentă și, în anumite privințe, chiar conservatoare - învățământul își păstrează multe din fundamentele de fond și formă cu care vine din timp iar cercetarea mizează încă - în ciuda evidenței - pe virtuțile "științei mici", pe capacitățile de excepție ale individului cercetător. Schimbarea de optică în favoarea integrării informației, și, cu deosebire, în favoarea unui alt tip de integrare necesită abordări îndrăznețe, revoluționare, din perspectiva unui viitor mai bine conturat și mai prezent în straturile profunde ale acțiunii contemporane. A limita problematica informației la întocmirea bibliografiei disciplinelor sau la ilustrarea contribuțiilor anterioare declanșării unei activități de cercetare înseamnă a rămâne într-o zonă cu totul superficială. Integrarea informației înseamnă mult mai mult. Din punct de vedere conceptual aceasta pre-

supune înțelegerea fluxului mișcării ideilor în domeniul respectiv, reflectat în dinamica documentară, formele de analiză și de ordonare a informației specifice, transferarea accentului de pe rezultatele cunoașterii pe elementele profunde ale proceselor, în logica lor revelatoare. În ciuda aparanțelor, opțiunea informațională permite depășirea modelelor cumulative și adoptarea modelelor critice, selective, ierarhizatoare. Evoluția istorică de la cumulativ la critic și de la linear la brownian nu mai poate fi lăsată pe seama desfășurării ei firești dar lente și fără eficiență. Procesul trebuie favorizat, organizat, condus.

Din punct de vedere formativ, integrarea superioară a informației în învățământ și cercetare este singura modalitate de conturare și fixare a unei filosofii participative, în acord cu cerințele societății democratice și cu exigențele de tip teleologic ale omului, de a cunoaște și domina fenomenele. Abordarea informațională a învățământului și cercetării transformă creativitatea dintr-o excepție într-o dimensiune normală, la nivelul eticii comune și al manifestării cotidiene. Determinat de întregul cadru, de filosofia și formele lui organizatorice, să funcționeze ca un nucleu de interferență și de iradiere în același timp, studentul, profesorul, cercetătorul realizează participarea nu ca un comandament exterior ci ca un mod de a fi, își asumă responsabilități și își exercită capacitățile, potențialul creativ, într-un mod organic. Opțiunea informațională este funciar formativă, propune o logică naturală, comparabilă cu cea a modelelor biologice, în timp ce vechiul model linear introduce informația ca un proces distinct, pe o cale intermediară. Treptat, opțiunea informațională, reflectată în fondul și formele cadrului organizatoric și de acțiune, poate produce efecte de dezvoltare, induce, motivează și consolidează dimensiuni autoformative, utile pe parcursul întregii vieți intelectuale.

Consecințele acestei opțiuni, transferate la nivelul organizatoric concret, impun revizuirea modelelor contem-

porane, spargerea unor bariere administrative, alte ierarhizări socio-profesionale, regândirea fluxurilor, o altă politică a resurselor.

Dacă la aceasta se adaugă studiul generalizat al informației ca realitate complexă, atât din punct de vedere teoretic cât și în pragmatica proceselor curente, caracterul formativ al integrării informaționale este multiplu potențat.

Multe dintre subconcepțiile cu care se operează în sfera integrării la nivelul învățământului promet abordări noi, din perspectiva integrării informaționale. Mobilitatea, de pildă, are o esență informațională, nu este posibilă fără suportul interferenței de informații, are la bază intenția transgresării câmpurilor clasice ale cunoașterii. Capilaritatea sistemului de învățământ se reazemă, de asemenea, pe ideea unor permanente joncțiuni posibile, pe ideea fertilizării informaționale a întregului sistem.

Integrarea reală a informației în învățământul și cercetarea românească, din perspectiva generală a societății informației și din perspectiva specifică a utilizării și afirmării potențialului creator național trebuie considerată de fapt mai mult decât o opțiune, mai mult decât o strategie. Ea este o filosofie, un complex de sensuri și obiective, așezate pe temelia gândirii sistemice și în lumina înțelegerii marilor linii de forță ale societății de mâine.

Cooperarea

Fiind un teritoriu al celor mai largi interferențe, pragmatica informației n-ar putea produce conținuturi și forme adecvate fără încercarea de limpezire a unui alt concept fundamental cum este cooperarea. O abordare profundă a realității arată că nu cunoștem un fenomen mai complex decât fenomenul informațional. Universul informației este expresia plenară a universalității și diversității lumii, iar la nivelul

societății oferă cheia înțelegerii acestei realități umane combinatorii.

Cooperarea nu este, desigur, un concept specific teritoriului informației și cu atât mai puțin relațiilor informație-învățământ și informație-cercetare. În aceste perimetre nevoia de cooperare informațională poate să pară mai puțin evidentă, chiar contradictorie, dacă se fac raportări superficiale la autonomia universitară și la secretul cercetării. La o analiză mai profundă se poate constata, însă, cu claritate că autonomia nu este un concept anticooperare, ci dimpotrivă o invitație la recunoașterea limitelor și la construirea legăturilor productive, iar specificul cercetării și originalitatea ei se împlinesc prin continuă raportare la o realitate informațională dominată sinergic.

Câteva dintre caracteristicile și condensările pe care le conține cooperarea informațională se regăsesc în complexitatea generală a conceptului dar sublinierea lor poate favoriza includerea și organizarea strategiilor de cooperare între marile fundamente ale progresului învățământului și cercetării.

Cooperarea este o necesitate impusă de dezvoltarea stocurilor de informații, a modalităților de transfer, a formelor de organizare, de incapacitatea oricărei structuri particulare de a cuprinde și domina fluxurile de informații.

Nici învățământul și nici cercetarea, în ciuda creșterii neîncetate a resurselor pe care le consumă, nu pot asigura nevoile de informație pentru programele proprii și pentru utilizatorii individuali fără punerea în comun a potențialului existent, conexiunea organizărilor izolate, elaborarea unor proiecte informaționale comune.

Cooperarea este o expresie superioară a diversității necesare, o modalitate eficientă de protejare și cultivare a identității. Învățământul și cercetarea riscă îngustări de spectru și osificări organizatorice câtă vreme cooperări salvatoare nu contribuie la determinarea cadrului informațional și la utilizarea bine proporționată a resurselor.

Cooperarea este un exercițiu permanent de evaluare și autoevaluare care permite decizii corective. La nivelul resurselor de informație, platformele și convențiile de cooperare fac posibile raportări concludente la dinamica proceselor și la stadiile competițiilor, implicite sau explicite, în care sunt antrenate structurile de învățământ și de cercetare.

Față de aceste linii generale de înțelegere, la care trimite conceptul de cooperare informațională, învățământul și cercetarea românească sunt încă în faza izolărilor suverane și a risipei de resurse. Puținele forme de cooperare informațională, construite în ultimele 2-3 decenii, s-au dezintegrat peste noapte, altele sunt surrogate de cooperare și, ce e mai grav, nu există încă spiritul cooperării, disponibilitate pentru raționalitate, concesi și împlinirea prin cooperare. Managementul cooperării informaționale n-a făcut progrese atât pentru că, în general, managementul științific nu are tradiții în România cât și pentru că, în special, managementul structurilor documentare n-a constituit obiectul unor programe adecvate iar manageriatul de acest tip stă încă sub zodia improvizației.

Managementul cooperării este, de altfel, zona cea mai dificilă a managementului iar în condițiile unor structuri minate de marginalizare și conservatorism aceste dificultăți sporesc. Cooperarea presupune formularea clară a unor obiective comune, înțelegerea realității, de fapt acceptarea unor disproporții de participare și alte concesi, capacități superioare de comunicare și relație, adică tocmai setul de însușiri și disponibilități evident lacunar la nivelul structurilor informării documentare din învățământul și cercetarea românească. În același timp, situația de subordonare față de structurile paterne justifică afirmația că dificultățile cooperării la nivelul subsistemului informațional, nu sunt decât prelungirea și oglinda insuficienței abordării a problemelor cooperării la nivelul sistemelor supraordonate.

Și aici se probează valențele sistemismului, consecințele fragmentării și ierarhizărilor inadecvate.

Nevoia de limpeziri conceptuale nu se limitează la cele câteva noțiuni generale și fundamentale pe care le-am evocat până acum. Multe alte câmpuri de sens traversează teritoriile informării documentare și, implicit, ale științelor informării minate, fie de prea multă tradiție, fie de prea mult viitor, fie tulburate în adânc de mișcarea tumultuoasă și transformatoare a informației contemporane. Chiar și perimetrul informării documentare - sintagma-concept - are înțelesuri diferite. Unii cred că informarea documentară este setul de procese intelectuale legate de izvorul documentar, de la simpla relație cu existența sau conținutul unui document, indiferent de caracteristicile lui fizice, până la reverberația mesajelor pe care le poartă, la construcțiile informaționale consecutive și până la universul de reprezentări, activități și instrumente generate de universul documentelor. Alții cred că informarea documentară este un concept mult mai îngust, definit de faza primară a descoperirii documentelor, în calitatea lor de purtători de mesaj. O a treia categorie neagă conceptul, afirmând că este vorba de două procese, informarea și documentarea, distincte ca etape și semnificații, care trebuie studiate însă în relațiile lor generative. Poate că mai există și alte opinii. Deși, aparent, imprecizia conceptului n-a stânjenit nici activitățile structurilor documentare, nici proliferarea instrumentarului legat de transferul de informații și nici intensificarea interesului utilizatorilor, aceste ambiguități și reacții întârziate, lipsa de profunzime și de cuprindere teoretică a fenomenului documentar au contribuit la neintegrarea plenară a componentei informaționale în învățământul și cercetarea românească, au întreținut ideea că problemele informației sunt subalterne, pot fi încă rezolvate prin metodele tradiționale și au, în majoritatea lor, soluții la nivel individual.